

Tilastokeskus

Tekijä	Päiväys	N:o
Tasa-arvoryhmä	8.10.1979	54

SELVITYS SUKUPUOLTEN VÄLISTÄ TASA-ARVOA
KUVAAVIEN TILASTOKESKUKSEN TILASTOJEN
KEHITTÄMISTARPEISTA

SELVITYS SUKUPUOLTEN VÄLISTÄ TASA-ARVOA KUVAAVIEN TILASTOKESKUKSEN TILASTOJEN KEHITTÄMISTARPEISTA

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
I JOHDANTO	1
II TASA-ARVORYHMÄN EHDOTUKSET	3
2.1 Tiivistelmä yksittäisiin tilastoihin liittyvistä kehittämisehdotuksista	
2.1.1 Oikeustilastot	3
2.1.2 Koulutustilastot	3
2.1.3 Työvoimatilastot	4
2.1.4 Palkkatilastot	4
2.1.5 Muut tilastot	5
2.2 Tasa-arvoryhmän muut ehdotukset	5
III SUKUPUOLTEN TASA-ARVO JA TILASTOTUOTANTO ERI HALLINNONALOILLA	6
3.1 Oikeushallinnonala	6
3.1.1 Oikeushallinnon asema sukupuolten välisen tasa-arvon edistämässä	6
3.1.2 Yleisarvio tilastoinnin merkityksestä ja tilasta	6
3.1.3 Tilastojen tarkastelu instituutioittain	7
3.2 Opetushallinnonala	9
3.2.1 Opetushallinnon asema sukupuolten välisen tasa-arvon edistämässä	9
3.2.2 Yleisarvio tilastojen tilasta	10
3.2.3 Tilastojen tarkastelu tehtävittäin ja tavoitteittain	11
3.3 Sosiaali- ja terveyshallinnonala	12
3.3.1 Sosiaali- ja terveysministeriön asema sukupuolten välisen tasa-arvon edistämässä	12
3.3.2 Yleisarvio tilastoinnin tilasta	13
3.3.3 Tilastojen tarkastelu tehtävittäin ja tavoitteittain	13
3.4 Työvoimahallinnonala	16
3.4.1 Työvoimahallinnon asema sukupuolten välisen tasa-arvon edistämässä	16
3.4.2 Yleisarvio tilastojen tilasta	16
3.4.3 Tilastojen tarkastelu tavoitteittain	16

I JOHDANTO

Valtiovarainministeriö lähetti keväällä 1978 Tilastokeskukselle toimenpiteitä varten valtiovarainministeriön hallinnonalan ehdotuksen YK:n naisten vuosikymmenen lyhyen tähtäyksen ohjelmaksi. Ohjelma hyväksyttiin 29.6.1978 (työryhmämuistio 1978:VM 7) noudatettavaksi ohjeellisesti valtiovarainministeriön hallinnonala. Ohjelma sisälsi mm. ehdotuksen sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen kannalta keskeisten kohdealueiden tietotuotannon kehittämiseksi. Kyseisessä ohjelman kohdassa esitetään, että "Tilastokeskus yhteistyössä oikeus-, opetus-, sosiaali- ja terveys- sekä työvoimahallinnon kanssa selvittää, missä määrin Tilastokeskuksen nykyisestä tilastotuotannosta saadaan sellaisia tietoja, joita mainitut hallinnonalat tarvitsisivat sukupuolten tasa-arvon selvittämiseksi ja edistämiseksi ja mitä uusia tietoja asiasta mahdollisesti olisi laadittava ja julkaistava." Selvitystyön tulokset tulisi viimeistään ottaa huomioon vuonna 1980 valtioneuvoston vahvistettavaksi tulevaa seuraavaa valtion tilastotoimen kehittämisohjelmaa valmisteltaessa.

Tilastokeskus pyysi oikeus-, opetus-, sosiaali- ja terveys- sekä työvoimaministeriöitä nimeämään yhteyshenkilön tehtävää varten. Oikeushallinnon yhteyshenkilönä on toiminut tutkija Kyllikki Torssonen oikeusministeriön oikeushallinto-osastolta, opetus- hallinnon yhteyshenkilönä suunnittelija Tuula Kanerva opetusministeriön suunnittelusihteeristöstä, sosiaali- ja terveyshallinnon yhteyshenkilönä suunnittelija Aarno Laaksonen sosiaali- ja terveysministeriön suunnittelusihteeristöstä ja työvoimahallinnon yhteyshenkilönä erikoistutkija Pirkko Ahmavaara työvoimaministeriön suunnitteluosastolta.

Tilastokeskuksesta työhön ovat osallistuneet suunnittelija Eeva-Sisko Veikkola, joka on johtanut selvitystyötä sekä aktuaari Eyvor Lindgren oikeustilastosta, yliaktuaari Anna-Maija Lehto työvoimatilastotoimistosta, yliaktuaari Aila Repo koulutustilastotoimistosta, yliaktuaari Eero Koljonen tulo- ja palkkatilastosta sekä osastosihteeri Elli Paakkolanvaara ja yliaktuaari Heidi Melasniemi-Uutela suunnitteluosastolta.

Ministeriöiden nimeämät yhteyshenkilöt ja Tilastokeskuksen edustajat ovat toimineet työryhmänä. Työryhmäkokousten lisäksi asiointa on valmisteltu tilastoalueittain asianomaisen tilaston edustajan ja ministeriön edustajan yhteistyönä.

Selvitystyö pääsi kunnolla vauhtiin vasta, kun hallinnonalojen naisten vuosikymmenen vuosien 1980-1985 ohjelmaa valmistelevat

työryhmät olivat edenneet työssään niin pitkälle, että hallinnonaloittaiset tasa-arvotavoitteet oli asetettu.¹⁾ Hallinnonaloittaisissa tavoitteissa on kuitenkin kiinnitetty hyvin vähän huomiota tilastotietoihin kohdistuviin tarpeisiin/tavoitteisiin. Tilastokeskuksen tasa-arvoryhmän työssä tietotarpeita on selvitetty toisaalta hallinnonaloittaisista tavoitteista ja toisaalta hallinnonaloittaisista instituutioista käsin. Tällöin ongelma-kohtaisuus, tapauskohtainen analyysi on jäänyt pakostakin vähemmälle.

Raportin II luvussa esitetään tiivistelmä tasa-arvoryhmän tekemistä yksittäisiin Tilastokeskuksen tilastoihin liittyvistä kehittämisehdotuksista sekä ryhmän muut ehdotukset. III luvussa tarkastellaan ministeriöiden tasa-arvoryhmien laatimien tasa-arvotavoitteiden toteutumisen seurannassa tarvittavien tilastotietojen saatavuutta ja tämänhetkistä tilaa sekä esitetään perusteluja tehdyille ehdotuksille. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tietotarpeita tasa-arvotavoitteista käsin tarkasteltaessa Tilastokeskuksen tilastoihin kohdistuvat tarpeet on otettu huomioon luvun III ehdotuksissa. Valta-osan kyseisen hallinnonalan tarvitsemista tiedoista tuottaa kuitenkin hallinnonala itse tai muu laitos kuin Tilastokeskus. Tämän vuoksi ei luvussa II ole kyseisiin tilastoihin liittyviä kehittämisehdotuksia.

1)

Tilastokeskuksen tasa-arvoryhmän käytössä ovat olleet seuraavat raportit:

- YK:n naisten vuosikymmenen Suomen ohjelma vuosille 1978-1979 eräillä hallinnonaloilla: Oikeusministeriö, Valtiovarainministeriö, Opetusministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö, Työvoimaministeriö. Valtioneuvoston kanslian monisteita 1979:1.
- Oikeusministeriön hallinnonalan naisten vuosikymmenen vuosia 1980-1985 koskeva toimintaohjelma. 14.2.1979.
- Opetus- ja kulttuurialan tasa-arvotyöryhmän ehdotus YK:n kansainvälisen naisten vuosikymmenen vuosien 1980-1985 Suomen toimintaohjelmaksi. Opetusministeriö. Helsinki 1978.
- Kansainvälisen naisten vuosikymmenen vuosia 1980-1985 koskeva toimintaohjelma. Työvoimaministeriö. Helsinki 4.1.1979.
- YK:n kansainvälisen naisten vuosikymmenen vuosien 1980-1985 ohjelma sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta (LUONNOS). Sosiaali- ja terveysministeriö 20.3.1979.

II TASA-ARVORYHMÄN EHDOTUKSET

2.1. Tiivistelmä yksittäisiin tilastoihin liittyvistä kehittämisehdotuksista

2.1.1 Oikeustilastot

Olemassa olevien tilastojen kehittäminen:

- Avioeroja ja lapsen huoltoa ja elatusta avioerotapauksissa koskevia tilastoja tulisi täydentää asumus- ja avioerojen hakemista, puolisojen yksimielisyyttä, lasten jakoa, elatusapua ja lapsen huoltajan sosiaalista asemaa koskevilla tiedoilla.
- Kaikista perheoikeudellisista tilastoista tulisi saada henkilöiden sosiaalista taustaa kuvaavia tietoja.
- Perheoikeudellisista asioista tulisi saada vertailukelpoiset tilastot kaikista kolmesta oikeusasteesta.
- Hallintoasiain asiaryhmittelyn uudistamisessa tulisi ottaa huomioon sukupuolten tasa-arvoisuutta koskevien tietojen saanti.
- Tilastokeskuksen tulisi kehittää vaalien ehdokasasettelua koskevaa tilastointia ja tuottaa tietoja siitä, miten naiset menestyvät ehdokasasettelussa puolueiden sisällä.

Uudet tilastot:

- Tilastokeskuksen tulisi aloittaa oikeusaputilastojen tuottaminen. Palvelusten sisällön luokitusta suunniteltaessa olisi kiinnitettävä huomiota sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevien tietojen saantiin.
- Piilorikollisuus ja rikosvahinkotilastoja tulisi kehittää määrääjain suoritettaviksi.

2.1.2 Koulutustilastot

Olemassa olevien tilastojen kehittäminen:

- Rehtoreita ja koulunjohtajia, peruskoulun opettajia ja korkeakoulujen opetushenkilöstöä kuvaavat tiedot tulisi tuottaa sukupuolen mukaan eriteltyinä.
- Lukiota koskevaan tilastoon esitetään liitettäväksi mukaan sukupuolitieto, ainevalintojen jakauman selville saamiseksi.
- Tutkimustoiminnasta tutkimushenkilöstöä koskeviin tietoihin tulisi liittää sukupuolitieto.

Uudet tilastot:

- Aikuiskoulutuksen tilastointia kehitettäessä tulisi huomiota kiinnittää sukupuolten väliseen tasa-arvoisuuteen liittyvien tietojen saantiin: mm. työpaikkojen henkilöstökoulutukseen sekä henkilöiden saaman koulutuksen ja urallaetenemisen yhteyksiin.

2.1.3 Työvoimatilastot

Olemassa olevien tilastojen kehittäminen:

- Vireillä olevassa ammattiluokituksen uudistuksessa olisi otettava huomioon handollisuus vertailla ammattien vaativuustasoa. Ammattihierarkian taso ja tehtävien vaativuus voisi tulla esiin joko yhdistämällä useampia luokituksia tai yhdellä yhtenäisellä ammattiluokituksella.
- Olisi etsittävä mahdollisuuksia yhdistää ammattia, koulutusta, tulotasoa ja palkkausta koskevat tiedot siten, että ne voitaisiin tulostaa yhdessä.
- Ammattitieto olisi saatava nykyistä yksityiskohtaisempaan myös väestölaskentojen välivuosina.
- Työvoimatutkimuksen tyyppisillä selvityksillä olisi syvennettävä tietoa työhön osallistumisen esteistä (aiheutuneista kustannuksista, lasten päivähoiton tarpeesta yms.), työhalukkuudesta, piilotyöttömyydestä ja työttömyyttä kohdanneiden perheiden toimeentuloturvasta.
- Työvoiman liikkuvuutta kuvaavia tilastoja olisi laajennettava perhesuhteita kuvaavien taustamuuttujien osalta siten, että työvoimaan tai työvoimasta pois siirtyneiden, työttömäksi joutuneiden tai toimialasta ja ammatista pois siirtyneiden siirtymisen syyt ilmenisivät nykyistä paremmin.
- Tilastoja irtisanomisista olisi kehitettävä.
- Tilastoja työolosuhteista tulisi tuottaa määrääjain.

2.1.4 Palkkatilastot

Olemassaolevien tilastojen kehittäminen:

- Kuvauksen yhdenmukaistamiseksi kustakin palkkatilastoaineistosta tulisi tuottaa tietoja mm.:
 - naisten ja miesten lukumääristä ja palkoista palkkausryhmän, tuloluokan tai lopullisen palkkausluokan ja koulutusasteen mukaan
 - naisten ja miesten lukumääristä ja palkoista yleissivistyksen ja iän mukaan
 - osa-aikatoimisten osuudesta eri palkansaajaryhmissä sukupuolen mukaan
 - lukumääristä ja palkoista ammattinimikkeen ja sukupuolen mukaan

- palkansaajien lukumäärästä ja palkoista toimialan tai sopimusalan ja sukupuolen mukaan
- naisten ja miesten osuudesta (työtuntien ja palkkojen %-osuudet) aika- ja urakkatyössä sukupuolen ja toimialan mukaan.
- Keskiansiolukujen lisäksi taulukoissa olisi esitettävä hajontaa kuvaavia fraktiililukuja (1., 2. ja 3. kvartiili) sekä naisten keskiansio prosentteina miesten keskiansiosta. Tunnusluvut tulisi laskea kokonaisansiokäsittelyn pohjalta.
- Perusaineistoja tulisi pitkällä tähtäimellä yhtenäistää siten, että aineistoihin sisältyisivät ansio- ja työaikatietojen lisäksi seuraavat muuttujatiedot:
 - sukupuoli, ikä, koulutusaste (TK:n koulutusluokitus), palveluksessaoloaika, palkkauslaji (aika- tai urakkatyö), päivittäinen työssäoloaika (koko- tai osapäivätyö), ammattinimike, palkkaryhmä tai palkkausluokka toimiala tai sopimusala sekä aluetieto ja verot

2.1.5 Muut tilastot

Uudet tilastot:

- Kulttuuri- ja vapaa-ajanharrastus- sekä ajankäyttötutkimuksia tulisi suorittaa määräjain ja näissä tulisi kiinnittää huomiota sukupuolten väliseen tasa-arvoisuuteen liittyvien tietojen saantiin.

2.2 Tasa-arvoryhmän muut ehdotukset

Kaikkien henkilöitä koskevien tilastojen tulostaminen ja julkaiseminen sukupuolen mukaan ei ole tarkoituksenmukaista. Ryhmä katsoo kuitenkin, että mahdollisia myöhempiä tulostuksia/tietotarpeita varten kaikissa kyseisissä tilastoissa on varmistettava, että aineistoa kerätään ja perustiedot käsitellään sukupuolen mukaan.

Ryhmä pitää tärkeänä sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevaa tiedotustoimintaa. Jotta saatavissa olevat tiedot tulisivat mahdollisimman hyvin niitä tarvitsevien käyttöön, ehdottaa ryhmä

- että Tilastokeskus ryhtyy julkaisemaan kerran vuodessa, esimerkiksi ennen työmarkkinaneuvotteluja, tiedotetta, joka sisältää keskitetysti tärkeimpiä ja mahdollisimman tuoreita sukupuolten asemaa työmarkkinoilla tasa-arvon kannalta kuvaavia tilastotietoja kuten palkkausta ja työllisyyttä kuvaavia tietoja sekä niitä koskevan sanallisen analyysin.
- että Tilastokeskus ryhtyy julkaisemaan säännöllisesti muutaman vuoden välein tilastojulkaisua, johon kootaan keskitetysti naisten asemaa kuvaavia tilastotietoja kaikilta yhteiskunnan alueilta. Valtioneuvoston kanslia on julkaissut tällaisen tilastokirjan vuonna 1975 ja Tilastokeskus tulee julkaisemaan vastaavanlaisen toistaiseksi kertaluonteisena vuonna 1979. Julkaisussa tulee olla myös sanallista analyysiä.

- että olemassa olevien tietojen käytön helpottamiseksi Tilastokeskus julkaisee tietosisältöluetteloita, joista ilmenee, missä muodossa sukupuolen mukaiset tiedot ovat saatavissa tilastoittain.
- että tilastojulkaisuissa yleensä sekä niiden ilmestymisestä ja keskeisestä sisällöstä tiedottavissa lehdistötiedotteissa kiinnitetään huomiota myös sukupuolten välisen tasa-arvon ilmenemiseen ko. tilastoissa.

III SUKUPUOLTEN TASA-ARVO JA TILASTOTUOTANTO ERI HALLINNONALOILLA

3.1. Oikeushallinnonala

3.1.1 Oikeushallinnon asema sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisessä

Oikeusministeriön toimialaan kuuluu tehtäviä, joilla on merkitystä tasa-arvon toteutumiselle. Oikeusministeriössä valmistellaan keskeistä lainsäädäntöä yksityisoikeudelliselta alueelta kuten perhe- ja perintölainsäädäntö, hallinto- sekä rikos- ja prosessilainsäädäntö. Lisäksi oikeusministeriön hallinnonalaan kuuluvat tuomioistuimien-, syyttäjien- ja ulosottolaitos, oikeusaputoiminta ja vankeinhoitolaitos. Oikeusministeriö huolehtii myös vaalien järjestämisestä.

Tasa-arvon edistämisessä lainsäädännöllä ja siten myös lainvalmistelulla on merkittävä asema. Lainsäädännöllä aikaansaatuja muutoksia normistoissa tulisi voida seurata käytännön tasolla tasa-arvonäkökohdista lähtien. Tämä koskee erityisesti tasa-arvon kannalta keskeistä perhe- ja työoikeuslainsäädäntöä. Oikeuslaitoksen tuottamia palveluja voidaan tarkastella sekä määrällisesti että laadullisesti. Määrällinen tarkastelu osoittaa, kuinka paljon oikeudellisia palveluja on käytetty. Laadullinen tarkastelu osoittaa taas tasa-arvon toteutumisen lain tulkinnassa. instituutioissa eli lain tulkinnassa.

3.1.2 Yleisarvio tilastoinnin merkityksestä ja tilasta

Yksittäisten lainsäädännöllisten uudistusten yhteiskunnallista vaikutusta on vaikea mitata. Lainsäädännöllisten muutosten seuranta on mielekästä muutosvaiheessa erillistutkimuksin. Nykyisellään lainsäädännöllisten uudistusten seuranta on voitu järjestää vain harvoissa tapauksissa.

Oikeusministeriön hallinnonalan tilastointi keskittyy ensisijassa hallinnonalan eri instituutioiden ja niistä erityisesti tuomioistuinten toiminnan tilastointiin. Tilastokeskus julkaisee rikollisuustilastoja, tuomioistuinten toimintaa koskevia tilastoja ja täytäntöönpanotilastoja sekä vaalitilastoja. Lisäksi oikeusministeriö kerää tilastotietoja hallinnollisia tarpeita varten.

Tuomioistuinten tilastoista voidaan saada informaatiota oikeudellisten palvelusten tarjonnasta ja hyväksikäytöstä. Palvelusten määrällisestä jakautumisesta sukupuolen mukaan voidaan kohtalaisen hyvin laatia tilastoja. Sen sijaan ongelmallisempaa on tasa-arvoperiaatteen toteutumisen mittaaminen tuomioistuinten toiminnassa. Tämä edellyttänee erillistutkimuksia.

Välillisesti voidaan oikeushallinnon tilastoista saada tietoja yleisistä yhteiskunnallisista ongelmista. Esimerkiksi avioeroista saadaan tietoja tuomioistuintilastoista, joskaan nämä tiedot eivät kuvaa parhaimmillaankaan koko avioeroihin liittyvää ongelma- aluetta. Koska kaikki konfliktitilanteet eivät johda tuomioistuinkäsittelyyn, on eräissä tapauksissa vaarana virheellisten käsitysten muodostuminen tilastojen pohjalta. Esimerkiksi naiset saavat palkkatilastojen mukaan harvemmin koulutustaan vastaavaa työtä kuin miehet. Tuomioistuimiin tulleissa työoikeudellisissa riita-asioissa on vain harvoin kyse sukupuolten tasa-arvosta. Siltä osin kuin tuomioistuimet toimivat luvan myöntävänä tai rekisteröivänä viranomaisena saadaan tuomioistuintilastoista koko ilmiöaluetta kuvaavaa informaatiota.

Yleisesti voidaan todeta, että oikeushallinnon tilastojärjestelmät ovat suhteellisen kapealaiset ja puutteelliset. Sukupuolten tasa-arvon kannalta tärkeiden tietojen saaminen edellyttää tilastojen kokonaisuudistusta, jota eräiltä osin ollaan parhaillaan tekemässä. Tietoja tulisi nykyistä enemmän saada siten, että tilastoyksikkönä olisi henkilö. Ensisijaisen tärkeää on varmistaa sukupuolta osoittavan tiedon sisällyttäminen henkilö pohjaisiin tiedonkeruulomakkeisiin.

3.1.3 Tilastojen tarkastelu instituutioittain

Yleiset tuomioistuimet

Rikollisuus yhteiskunnallisena ongelmana rikoksen tekijöitä tarkastellen on ensi sijaisesti miesten ongelma. Tästä syystä rikollisuustilastojen kehittämässä nykyiseltä pohjalta tulisi keskittyä ennemminkin yleisen yhteiskunnallisen epätasa-arvon kuin sukupuolten välisen epätasa-arvon kuvaamiseen. Rikollisuustilastojen merkittävimpana puutteena on pidettävä sitä, ettei rikosten uhreja, rikosvahinkoja ja piilorikollisuutta koskevaa tilastointia ole saatu järjestettyä. Kokeiluja rikosvahinkojen tilastoimiseksi on tehty ja suunnitteilla on kertaluonteisen selvityksen tekeminen rikosten uhreista ja piilorikollisuudesta. Selvityksen tulokset tulevat osoittamaan, missä määrin näissä suhteissa ilmenee sukupuolten välisiä eroja. Tietojen tuottaminen tulisi joka tapauksessa kehittää määräjain tapahtuvaksi.

Riita-asioista perheoikeudelliset riita-asiat ovat keskeisiä sukupuolten tasa-arvon kannalta. Sen vuoksi niitä koskevien tilastojen kehittäminen on asetettava tärkeysjärjestyksessä ensimmäiselle sijalle.

Avioeroja koskevat tilastot kuvaavat ainoastaan niiden lukumääriä. Tilastoja tulisi täydentää oikeustilastotoimikunnan ehdottamilla lisätiedoilla:

- onko haettu asumuseroa, avioeroa vai molempia
- puolisoitten yksimielisyys avioerosta
- lasten jako (äidille, isälle, jaettu, muulle)
- lasten elatusavun suuruus
- puolison elatusavun suuruus
- sosiaalilautakunnan lausunto lasten huollosta.

Lapsen huoltoa ja elatusta avioerotapauksissa koskevia tilastoja tulisi täydentää seuraavilla tiedoilla:

- huoltajan ansiotyössä olo
- huollettavien lasten lukumäärä
- verotettavat tulot
- käytettävissä olevat tulot
- sosiaalilautakunnan vahvistama sopimus
- elatuksen suuruus

Isyyden vahvistamista koskevia tilastoja tulisi täydentää tiedoilla todistuskeinoista ja veriryhmätutkimuksista.

Kaikissa perheoikeudellisia riita-asioita koskevissa tilastoissa tulisi olla myös sosiaalista taustaa kuvaavia tietoja. Tiedot tulisi saada myös vertailukelpoisina kaikista kolmesta oikeusasteesta.

Työoikeudellisten riita-asioiden osalta oikeuskäsittelyyn tulleita syrjintätapauksia on niin vähän, että jatkuvaan tilastointiin ei liene aihetta.

Hakemus- ja ilmoitusasioista ovat sukupuolten tasa-arvon kannalta mielenkiintoisimpia avioehtoasiat. Mikäli avioehtoasiat voitaisiin yhdistää verotustietoihin, nähtäisiin kumpaa sukupuolta avioehto yleensä hyödyttää. Avioehdon kaikkia taloudellisia vaikutuksia ei ole kuitenkaan mahdollista selvittää näillä tilastoilla, koska avioehdolla usein suojataan odotettavissa olevaa perintöä.

Hallintolainkäyttö Hallintolainkäyttöä koskevat tilastot ovat nykyisin pelkästään työmäärätilastoja. Niissä ei esiinny lainkaan sukupuolen mukaisia jaotteluja. Hallintotuomioistuimet ratkaisevat mm. verotusta sekä valtion viran- ja toimenhaltijoiden palkkausta koskevia asioita, joilla saattaa olla liittymäkohtia sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Merkittävän tiedon tuottaminen edellyttäisi tilastojen kokonaisuudistusta. Vireillä olevassa hallintoasiain asiarhmittelyn uudistamisessa tulisi kuitenkin ottaa huomioon sukupuolten tasa-arvoisuutta koskevien tietojen saanti.

Erikoistuomioistuimet

Erikoistuomioistuimia koskevissa tilastoissa ei esiinny sukupuolijaottelua. Myös erikoistuomioistuimia koskeva tilastointi tulisi uudistaa kokonaisuudessaan, jotta tilastoista saataisiin merkittävää tietoa sukupuolten tasa-arvon kannalta. Niiden käsittelemät asiat eivät kuitenkaan ole erityisen keskeisiä tässä suhteessa. Ainoastaan eräät vakuutus-oikeuden käsittelemät asiaryhmät saattavat antaa sukupuolten tasa-arvoa koskevia relevantteja tietoja.

Yleiset oikeusaputoimistot ja maksuton oikeudenkäynti

Oikeusministeriö kerää oikeusaputoimintaa koskevia työmäärätietoja, joista saadaan informaatiota palvelusten hyväksikäytöstä sukupuolen mukaan.

Yleisten oikeusaputoimistojen rooli oikeudellisten palvelusten tuottajana on keskeinen, koska ne antavat oikeudellista apua myös sellaisissa tapauksissa, joissa ei päädytä tuomioistuinkäsittelyyn. Tästä syystä tilastokeskuksen tulisi aloittaa oikeusaputilastojen tuottaminen. Niistä pitäisi saada tietoja palvelusten sisällöstä sukupuolten tasa-arvon kannalta.

Maksutonta oikeudenkäyntiä lukumäärää koskevista tilastoista ei saada tietoja sukupuolen mukaan jaoteltuna. Maksuton oikeudenkäynti on osa oikeusapujärjestelmää, joten myös sitä koskeva tietotuotanto sukupuolen mukaan on aiheellista.

Syyttäjälaitos

Syyttäjien toimintaa koskeva tilastointi on suunnitteilla. Syyttämisestä ja syyttämättäjäättämisestä tullaan tuottamaan sukupuolen mukaisia tietoja.

Ulosottolaitos

Ulosottolaitosta koskevissa tilastoissa tietoja ei esitetä sukupuolen mukaan jaoteltuna. Sukupuolten tasa-arvon kannalta ulosottolaitos ei ole keskeinen. Perheen toimeentulon kannalta on kuitenkin kiinnostavaa, miten paljon elatusmaksuja menee pakko-perintään.

Vaalitilastot

Vaalien tulosta koskevat tilastot on jaoteltu sukupuolen mukaan. Sen sijaan ehdokasasettelua koskeva tilastointi on tältä osin puutteellista. Tilastokeskuksen tulisi tuottaa tietoja myös siitä, miten naiset menestyvät ehdokasasettelussa puolueiden sisällä.

3.2 Opetushallinnonala

3.2.1 Opetushallinnon asema sukupuolten välisen tasa-arvon edistämässä

Opetusministeriön hallinnonala on keskeisessä asemassa pyrittäessä edistämään sukupuolten tasa-arvoa suomalaisessa yhteiskunnassa. Ministeriön tehtäväkenttä on valtionhallinnon laajimpia. Opetusministeriön hallinnonalalla käsitellään koulutukseen, kulttuuriin, tutkimustoimintaan, urheilu- ja nuorisotoimintaan, kansainväliseen yhteistyöhön sekä kirkollishallintoon liittyviä asioita. Useimmilla toiminta-alueilla on lisäksi vaikutusta myös opetushallintoa laajemmalle alueelle. Esimerkiksi koulutuksen vaikutukset ulottuvat olennaisesti työelämään. Koulutuksella, kulttuuritoiminnalla sekä urheilu- ja nuorisotoiminnalla vaikutetaan ihmisen persoonallisuuden kehitykseen ja asenteiden muodostumiseen, jotka puolestaan heijastuvat koko yhteiskunnan toimintaan.

Lähes kaikilla opetusministeriön hallinnonalan osa-alueilla on vielä havaittavissa eriarvoisuutta ilmentäviä piirteitä. Kirkollishallintoa lukuun ottamatta ei tosin enää ole säännöksiä, jotka estäisivät tasa-arvon toteutumisen. Vallalla on kuitenkin edelleen yleinen asennoituminen, että naiset ja miehet eivät useinkaan tasavertaisesti sovellu samoihin tehtäviin. Opetushallinnon alalla tämä asennoituminen ilmenee esimerkiksi sukupuolten välisenä työnjakona eri tehtävien kesken, opintoihin hakeutumisessa ja kulttuuritoimintaan osallistumisessa.

3.2.2 Yleisarvio tilastojen tilasta

Pääosan opetushallinnon alaan kuuluvista tilastoista tuottaa Tilastokeskus, osasta vastaa kouluhallitus ja osasta ammattikasvatushallitus. Varhaiskasvatushenkilöstöstä tilastoja laatii sosiaalihalitus.

Yleisesti tarkastellen opetushallinnon alaa koskevat tilastot antavat jo nykyisellään varsin hyvin tietoja sukupuolten välistä tasa-arvoa koskeviin tarkasteluihin. Puutteita ilmenee lähinnä niiden tilastojen kohdalla, jotka muutenkin ovat vielä kehitteilyn alaisia kuten aikuiskoulutustilastot ja opettajia koskevat tilastot.

Tasa-arvoon liittyvät keskeiset tietotarpeet opetushallinnon alalla eivät kaikilta osin ole tilastojen avulla tyydytettävissä. Esimerkiksi opetuksen sisällöstä sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta saadaan tietoja parhaiten yksittäisten tutkimusten avulla.

3.2.3 Tilastojen tarkastelu tehtävittäin ja tavoitteittain

Seuraavaan on koottu opetusministeriön tasa-arvotyöryhmän asettamista tavoitteista sellaisia, joiden toteutumisen seurannassa tilastotiedoilla on merkitystä¹⁾ sekä selvitetään, missä määrin tarvittavia tietoja on saatavissa.

Opetushenkilöstö, opettajankoulutus ja varhaiskasvatushenkilöstö

Koska lasten ja nuorten parissa työskentelevillä on suuri vaikutus näiden kehitykseen ja opettajat ja muu kasvatushenkilöstö ovat myös omalla persoonallisuudellaan ja toiminnallaan esikuvia oppilailleen, tulisi opetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön nykyistä tasapuolisemmin edustaa molempia sukupuolia.

Opetushenkilöstön ja opettajankoulutuksessa olevien sukupuolirakenteen kuvaamiseksi ei kaikilta osin ole tällä hetkellä saatavissa tietoja: rehtoreita ja koulunjohtajia, peruskoulun opettajia ja korkeakoulujen opetushenkilöstöä ei tällä hetkellä tilastoida sukupuolen mukaan.

1) Tässä esitettävät tavoitteet eivät sanamuodoltaan täysin vastaa Opetus- ja kulttuurialan tasa-arvotyöryhmän ohjelmissaan esittämiä.

Yleissivistävä opetus

Peruskoulun suorittaneilla tulisi olla yhtäläiset jatko-opintomahdollisuudet. Nykyisessä peruskoulun tasokurssijärjestelmässä pojat valitsevat tyttöjä useammin alimpia kursseja kielissä ja matematiikassa ja saavat siten tyttöjä rajoitetummat mahdollisuudet peruskoulun jälkeisiin jatko-opintoihin. Toisaalta tytöt ja pojat edelleen sekä peruskoulussa että lukiossa tekevät valinnais- ja vapaaehtoisten aineiden valintansa perinteisten roolikäsitysten mukaisesti, mikä vaikuttaa jatko-opintoihin hakeutumiseen siten, että tytöt hakeutuvat useammin esimerkiksi kotitalous-, hoito- tai humanistisille aloille, pojat taas teknisille aloille. Tämän vuoksi tasokursseihin liittyvää valintamekanismia tulisi korjata ja vapaaehtoisten sekä valinnaisaineiden opetussuunnitelmia ja -sisältöjä uudistaa siten, että ne kiinnostavat molempia sukupuolia.

Koska lukio on varsin tyttövaltainen, lisäksi lukion suorittaneiden jatko-opintomahdollisuuksien laajentaminen osaltaan naisten mahdollisuuksia hankkia ammatillisesti eriytynyt koulutus. Sen vuoksi tulee keskiasteen koulunuudistuksen yhteydessä pyrkiä takaamaan kaikille lukion suorittaneille jatkokoulutuspaikka.

Edellä mainittujen tavoitteiden toteutumisen seurannassa tarvittavista tiedoista puuttuvat sukupuolen mukaiset tiedot ainoastaan lukion valinnais- ja vapaaehtoisten aineiden valinnoista.

Ammatillinen koulutus

Sukupuolten tasaisempaa jakautumista ammatillisen koulutuksen eri koulutusaloille ja -tasoille tulisi edistää. Koska naisvaltaisten alojen koulutuspuutokset ovat lyhyempiä ja koulutus osin tästä joutuessaan kapea-alaisempaa kuin miesvaltaisten alojen, tulisi koulutuspuutoksia yhtenäistää.

Ammatillisen koulutuksen osalta tarvittavat tilastotiedot ovat saatavissa.

Korkeakouluopetus

Sukupuolten tasa-arvoisuutta koskevana tavoitteena korkeakouluopetuksen osalta on eri sukupuolta olevien nykyistä tasaisempi valikoituminen eri koulutusaloille sekä naisten osuuden lisääntyminen jatkokoulutuksessa. Muutosten seuraamisessa tarvittavat tilastotiedot ovat saatavissa.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Tavoitteena on pidettävä, että tieteellisten virkojen nimityskysymyksissä ei kukaan tule syrjityksi sukupuolen vuoksi. Tämän tavoitteen toteutumista sinänsä ei voida seurata tilastojen perusteella. Tutkimushenkilöstöstä kootaan kuitenkin tilastotietoja, mutta tilastointia ei suoriteta sukupuolen mukaan.

Aikuiskoulutus

Aikuiskoulutuksesta on olemassa vain hajanaisia tilastotietoja. Yhtenäisen aikuiskoulutusta koskevan tilastoinnin suunnittelu on aloitettu Tilastokeskuksessa vuonna 1979. Uudistuksessa on mukana useita opetusministeriön hallinnonalan edustajia. Tilastojen kehittämiseksi tulisi kiinnittää huomiota sukupuolten väliseen tasa-arvoisuuteen liittyvien tietojen saantiin: mm. työpaikkojen henkilöstökoulutukseen sekä henkilöiden saaman koulutuksen ja uralaetenemisen yhteyksiin.

Kulttuuri ja vapaa-aika

Kulttuurin ja vapaa-ajan osalta on sukupuolten välisen tasa-arvoisuuden kannalta esitetty mm. seuraavia tavoitteita:

Molemmille sukupuolille on luotava yhdenvertaiset mahdollisuudet kulttuuripalvelujen tuottamiseen ja käyttämiseen. Kulttuuritoiminnassa tulee edistää lasten kulttuuria, koska sillä on suuri merkitys myöhempien käsitysten ja asenteiden muodostumisessa. Liikuntapolitiikassa tulee painopistettä siirtää kilpaurheilun korostamisesta sellaiseen toimintaan, johon kaikki kansalaisryhmät voivat osallistua. Nuorisotoiminta on järjestettävä siten, että se suosii sukupuolten yhteistä osallistumista harrastustoimintaan.

Yhtenäisiä kulttuuria ja vapaa-aikaa kuvaavia tilastoja ei koota. Olemassa olevat tilastot kattavat vain osan kulttuuritoiminnan kentästä, eikä kaikkia tilastoja julkaista. Pääosa väestön kulttuuriharrastusta ja vapaa-ajan toimintaa koskevista tiedoista perustuu kertaluonteisiin otostutkimuksiin.

Kulttuuri- ja vapaa-ajan harrastus sekä ajankäyttötutkimuksia tulisi suorittaa määrääjain ja näissä tulisi kiinnittää huomiota sukupuolten väliseen tasa-arvoisuuteen liittyvien tietojen saantiin.

3.3. Sosiaali- ja terveyshallinnonala

3.3.1 Sosiaali- ja terveysministeriön asema sukupuolten välisen tasa-arvon edistämässä

Sosiaali- ja terveysministeriön päätoiminta-alueita ovat sosiaali- ja terveydenhuolto, sosiaalivakuutus ja työsuojelu. Nämä ovat myös pääalueet, joilla sukupuolten eriarvoisuus voi tulla esiin varsinaisten henkilöstöhallintoon liittyvien kysymysten lisäksi.

Sosiaalihuollon osalta ministeriön tehtäviin kuuluu mm. perhekustannusten tasausjärjestelmä, lasten ja nuorison kasvatusta ja huolto, lasten hoitojärjestelmä sekä vanhusten, vammaisten ja päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huolto. Tällä toimialueella ei sukupuolten eriarvoisuus suoranaisesti tule esiin muutoin kuin henkilöstörakenteessa. Sosiaalihuolto joutuu kuitenkin tasoittamaan palvelujensa avulla erilaista ihmisten ja perheiden välistä eriarvoisuutta.

Terveyspalveluiden alueella sukupuolten eriarvoisuus ilmenee lähinnä terveydenhuollon henkilöstörakenteessa, joka puolestaan on sidoksissa alan koulutukseen.

Sosiaalivakuutuksessa sukupuolten välinen eriarvoisuus ilmenee lähinnä eläke-etuuksissa. Perinteisesti pienipalkkaisilla aloilla työskennelleiden tai lasten hoidon takia kotona olleiden naisten eläketurva on keskimäärin heikompi kuin miesten. Leskeneläkettä myönnetään taas pääsääntöisesti vain naiselle.

Työsuojelun osalta sosiaali- ja terveysministeriö käsittelee työsuhdetta, työsuojelua ja työterveydenhuoltoa koskevaa lainsäädäntöä. Sukupuolten eriarvoisuus ilmenee työelämässä lähinnä naisiin työpaikoilla kohdistuvana palkkauksellisena ja urallaetenemiseen vaikuttavana syrjintänä, syrjintänä työhönottovaiheessa sekä myös syrjintänä tuotannollisista syistä tapahtuvissa irtisanomisissa ja lomautuksissa. Mainitut syrjintäkysymykset liittyvät sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan lisäksi olennaisesti myös työvoimaministeriön toimialaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan kuuluvalla lainsäädännöllä ehkäistään ja poistetaan yhteiskunnassa eri syistä ilmenevää yksilöiden ja perheiden välistä eriarvoisuutta. Lainsäädäntöä ja ministeriön muuta toimintaa kehitettäessä on erityisesti huolehdittava siitä, että raskaus, synnytys ja pienten lasten hoito eivät saata naisia ja miehiä eikä perheitä eriarvoiseen asemaan sosiaalietuuksien ja -palvelujen saannissa ja työelämässä.

3.3.2 Yleisarvio tilastoinnin tilasta

Sosiaalipalveluista laatii tilastoja sosiaalihallitus ja väestön terveydentasoa ja terveydenhuoltopalveluja kuvaavia tilastoja lääkintöhallitus. Kuolemansyytilastoista vastaa Tilastokeskus. Sosiaali- ja sairaskorvausta koskevia tilastoja julkaisee Kansaneläkelaitos ja yksityisen sektorin työeläkkeitä koskevia tietoja Eläketurvakeskus. Työtapaturmista laatii tilastoja työsuojeluhallitus.

Nykyiset sosiaalihallinnonalaan liittyvät tilastot eivät ole kaikilta osin riittäviä sukupuolten välisen tasa-arvon selvittämiseksi. Keskeisimmät tiedontarpeet koskevat lapsiperheiden olosuhteita ja erilaisten sosiaalisten ongelmien ja niiden seurausvaikutusten kohtaantoa.

Puuttuvien tietojen tarve on ilmeisesti huomattavalta osin tyydytettävissä tutkimuksin ja selvityksin ilman että tarvittaisiin jatkuvaa tilastointia. Tietojen hankinnassa saattaisi kuitenkin Tilastokeskuksen haastatteluorganisaation avulla tietyin väliajoin suoritettavilla johonkin yksittäiseen ongelma-alueeseen erikoistuneilla haastattelututkimuksilla ("elinolosuhdetiedusteluilla" tai "sosiaalilaskennoilla") olla tulevaisuudessa keskeinen asema.

3.3.3 Tilastojen tarkastelu tehtävittäin ja tavoitteittain

Esitettävät tavoitteet ovat sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan naisten vuosikymmenen vuosien 1980-85 ohjelman laatineen työryhmän muistiosta.

Sosiaali- ja terveydenhuolto

Lasten päivähoitopalveluiden kehittämistä voitaneen pitää keskeisimpänä sukupuolten tasa-arvoisuuteen tähtäävistä tavoitteista sosiaali- ja terveydenhuollon alalla. Tämä tavoite liittyy keskeisesti työvoimahallinnon osalta esitettyyn tavoitteeseen sukupuolten yhtäläisistä mahdollisuuksista valita työhön osallistumisen ja muiden toimintojen väliltä.

Kuntien arvioimasta päivähoitopalvelujen tarpeesta sekä päivähoitopalvelujen tarjonnasta on tilastotietoja saatavissa (sosiaalihalitus, kuntien päivähoitosuunnitelmat). Näiden tietojen lisäksi tarvittaisiin päivähoitopalvelujen suunnittelussa kuitenkin tietoja mm. siitä, missä määrin perheet pystyvät järjestämään tai haluavat järjestää lasten hoidon ilman yhteiskunnan järjestämiä palveluja. Erityispäivähoidon, vuorotyössä olevien huoltajien lasten, haja-asutusalueiden ja kouluikäisten päivähoitoon tarpeesta tarvittaisiin myös tietoja. Lasten kotona tapahtuvan hoidon edellytyksiä parannettaessa tarvittaisiin myös tilastollista seuranta muutosten vaikutuksesta päivähoitopalvelujen tarpeeseen. Mahdollisesti pienten lasten vanhempiin tulisi tietyin väliajoin kohdistaa "elinolosuhdetutkimus", josta saataisiin mm. mainittuja tietoja.

Myös muiden sosiaalipalvelujen osalta on niiden tarjonnasta tietoja riittävästi, mutta niiden todellista tarvetta koskevat tiedot ovat puuttellisia.

Väestön sairauksista ja vammoista saadaan sukupuolen mukaisia tietoja Kansaneläkelaitoksen eläke- ja sairausvakuutustilastoista, lääkintöhallituksen keräämistä tilastoista sekä Kansaneläkelaitoksen ja Tilastokeskuksen haastattelututkimuksista ja kuolinsyytilastoista. Kuitenkaan sosiaalisten syiden vaikutuksesta sairastavuuteen ja kuolleisuuteen ei ole riittävästi tietoja.

Sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta tarvittaisiin tietoja paitsi sairauksien ja kuoleman myös muiden sosiaalisten ongelmien jakautumisesta erityyppisille perheille ja henkilöille ja siitä ketkä ongelmista joutuvat kärsimään.

Tarvittavia tietoja saataisiin mahdollisesti parhaiten tiettyihin väestöryhmiin määrääjain kohdistuvin haastattelututkimuksin.

Sosiaalivakuutus

Tilastotuotanto sosiaalivakuutuksen alalla liittyy kiinteästi hallinnolliseen prosessiin. Henkilön saadessa tiettyjen normien mukaisia etuuksia tiedot tästä tilastoidaan. Normien muuttaminen vaikuttaa suoraan myös tilastoihin.

Sosiaalivakuutuksen kehittämisen lähtökohdaksi sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta on esitetty seuraavaa:

"Naisen raskaus ja synnytys eivät saa heikentää hänen sosiaalivakuutusturvaansa muuhun väestöön nähden. Sosiaalivakuutuksen muiden kuin raskauteen ja synnytykseen liittyvien etuuksien on oltava yhdenvertaiset sukupuolesta riippumatta. Lapsiperheille on järjestettävä toimeentulon huonontumatta tai vanhempien sosiaaliturvan heikentymättä valinnan mahdollisuus hoitaa pienet lapsensa kotona."

Naisten eläketurva on huonomman palkkauksen ja kotona olemisen vuoksi toistaiseksi keskimäärin heikompi kuin miesten. Sukupuolten mukaisia tietoja on saatavana eri työeläkelakien mukaisista eläkkeiden saajista ja yleisten peruseläkkeiden saajista. Eläkejärjestelmän nykyisestä hajanaisuudesta johtuen tietojen saanti kokonaiseläkkeiden suuruudesta edellyttäisi erillisselvityksiä Kansaneläkelaitoksen kansaneläkerekisteristä tai verohallinnon verotusrekisteristä. Kyseisiä tietoja selvitetään mahdollisesti vuoden 1980 väestölaskennan yhteydessä.

Kehitettäessä äitiyslomaa vanhempainlomaksi olisi loman käyttäjistä sukupuolta ja loman pituutta koskevien tietojen lisäksi saatava myös muita taustatietoja (esim. tulot, ammatti, koulutus, lasten lukumäärä ja ikä). Vanhempainrahajärjestelmän tai muun lasten kotihoiton tuen vaikutusten arviointia varten tarvittaisiin tietoja mm. pienten lasten vanhempien tuen käyttöhalukkuudesta ja järjestelmää toteutettaessa tuen käytöstä ja näiden yhteydestä vanhempien tulojen muodostumiseen, perheen kokoon ym. Myös näitä tietoja saataisiin ilmeisesti parhaiten pienten lasten vanhempiin kohdistuvin "elinolosuhdetutkimuksin".

Työsuojelu

"Naisten ja pienten lasten vanhempien asemaa parannetaan työelämässä sekä lainsäädäntöä kehittämällä että työolosuhteiden valvontaa tehostamalla. Työ- ja perhe-elämä olisi sovitettava nykyistä paremmin yhteen perheen yhteisen vapaa-ajan lisäämiseksi. Kehitettäessä työsuojelun säännöksiä ja valvontaa on samalla huolehdittava siitä, etteivät uudistukset muodostu käytännössä uudeksi syrjinnän aiheuttajaksi."

Naisiin työelämässä kohdistuvan syrjinnän tilastollista mittamista käsitellään muistiossa työvoimahallinnon alan kohdalla.

Toistaiseksi ei ole tietoja pienten lasten vanhempien työajoista. Myöskään ei ole tietoja ansiotyöstä kotiin jäämisestä sairaan lapsen hoitamista varten. Näitäkin tietoja saataisiin luultavasti parhaiten suoraan pienten lasten vanhempiin kohdistuvin haastattelututkimuksin.

Työtapaturmien vahinkotiheydestä ammateittain, toimialoittain ja ikäryhmittäin on sukupuolen mukaisia tietoja saatavana. Sitävastoin työsuojelumääräysten valvontaa koskevista tilastoista eivät sukupuolen mukaiset erittelyt ole mahdollisia. Tosin ilmeisesti varsin harvoissa työsuojelumääräysten rikkomistapauksissa sukupuolitieto olisi keskeinen.

3.4. Työvoimahallinnonala

3.4.1 Työvoimahallinnon asema sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi

Sukupuolten välisen tasa-arvon epäkohdat ja puutteet ilmenevät konkreettisimmin työmarkkinoilla ja työelämässä. Tästä syystä työvoimaviranomaisten tehtävät tasa-arvon edistämiseksi nivELYVÄT kiinteästi työelämän alueella toimivien muiden viranomaisten ja työmarkkinaosapuolten tehtäviin ja ratkaisuihin, jotka samalla saattavat myös rajoittaa työvoimaviranomaisten mahdollisuuksia toimia päämääriensä suuntaisesti. Kuitenkin työvoimaviranomaisten asema tasa-arvon edistämiseksi nähdään keskeisenä epäkohtien esille tuojana, aloitteiden tekijänä ja yhteistyön käynnistäjänä muiden osapuolten kanssa.

Työvoimaviranomaisten lakisääteisenä tehtävänä on edistää erityisin työvoimapolitiittisin toimenpitein työvoiman kysynnän ja tarjonnan keskinäistä sopeutumista. Työvoimaministeriön toimialaan kuuluu työvoimapolitiikan suunnittelu ja ohjaus, ammatinvalinnanohjaus, työnvälitys sekä työllisyyden edistäminen ja työttömyyden torjunta.

Vaikka palkkauskysymykset eivät varsinaisesti kuulu työvoimaministeriön toimialaan, käsitellään niitä tässä muistiossa työvoimahallinnon yhteydessä, koska niissä ilmenee selvimmän epätasa-arvo työelämässä.

3.4.2 Yleisarvio tilastojen tilasta

Työvoimahallinnon toimialaan liittyviä tilastotietoja tuottavat sekä Tilastokeskus että työvoimaministeriö. Useimmissa työvoimaa koskevissa tilastoissa sukupuolitieto on saatavissa. Tilastojen tila on tässä suhteessa varsin hyvä.

3.4.3 Tilastojen tarkastelu tavoitteittain

Naisten vuosikymmenen ohjelmaa valmisteleva työryhmä työvoimaministeriössä on esittänyt keskeisimmäksi tavoitteeksi sukupuolten tasaisemman jakautumisen eri aloilla, ammatteihin ja ammattihierarkian tasoille. Muut seuraavassa esitettävät tavoitteet ovat muotoutuneet Tilastokeskuksen tasa-arvoryhmän työskentelyn yhteydessä. Tilastotietoihin liittyviä kehittämistarpeita tarkastellaan näistä sukupuolten väliselle tasa-arvolle asetetuista tavoitteista lähtien.

Sukupuolten tasaisempi jakautuminen eri aloille, ammatteihin ja ammattihierarkian tasoille

Toimialaa, ammattia ja ammattiasemaa kuvaavia tilastotietoja saa sukupuolen mukaan väestölaskennoista, asunto- ja elinkeinotutkimuksesta, työvoimatiedustelusta ja työvoimatutkimuksesta. Nykyisessä ammattiluokittelussa esiintyy kuitenkin sukupuolten välisen tasa-arvon tarkastelun kannalta puutteita.

Ammattiluokitus ei kaikkien ammattiryhmien osalta tarkasti kuvaa sitä tehtävää, jota luokkaan kuuluvat henkilöt suorittavat. Eräissä tapauksissa ammattiluokan nimike viittaa selvästi koulutukseen¹⁾. Ammattiluokka ei myöskään osoita sitä ammattihierarkian tasoa, jolle henkilö sijoittuu ts. tehtävään liittyviä tieto- ja taitovaatimuksia sekä valtaa ja vastuuta.

Eri sukupuoliin kuuluvien henkilöiden sijoittumista ammattihierarkian eri tasoille voidaan tarkastella myös vertailemalla samalla toimialalla ja samassa ammattiasemassa olevien naisten ja miesten palkkatuloja. Tulonjakotilasto antaa mahdollisuuksia tällaisten vertailujen suorittamiseen edellyttäen, että tiedot tulostetaan myös käyttäen perusjoukkona kokopäivätyössä 12 kuukautta olleita. Tämän tyyppisiä vertailuja voitaisiin suorittaa myös palkkatilastojen pohjalta, jos palkkatilastoissa ammattinimikkeet muunnettaisiin ammattiluokiksi. (Palkkatilastoja käsitellään erikseen sivuilla 20 ja 21).

Nykyisin saadaan tiedot sukupuolten jakautumisesta ammattiluokkiin väestölaskentojen väli vuosina vain melko karkealla luokituksella. Mikäli työvoimatiedustelun ammattiryhmittäisten tilastojen pohjana olevan otoksen kokoa suurennettaisiin, voitaisiin työvoimatiedustelun tiedoista tulostaa nykyistä tarkempia ammattiryhmittelyjä.

Yhtäläiset mahdollisuudet valita työhön osallistumisen ja muiden toimintojen väliltä

Väestölaskennoista, asunto- ja elinkeinotutkimuksesta, työvoimatiedustelusta ja työvoimatutkimuksesta saadaan tietoja väestön työhön ja muuhun toimintaan osallistumisesta sukupuolen mukaan. Nykyistä tarkemmin tulisi kuitenkin tietää, johtuuko naisten työelämään hakeutumattomuus tai siitä pois siirtyminen syistä, jotka asettavat eri sukupuolta olevat henkilöt erilaiseen asemaan valintatilanteessa ja jotka mahdollisesti olisivat yhteiskunnan toimenpitein poistettavissa.

1) Varsinkin ammattiryhmien 0 ja 1 luokkiin saattaa kuulua hyvin erilaisia tehtäviä suorittavia henkilöitä. Koulutukseen viittaavat esim. nimikkeet insinööri ja teknikko.

Jotta päivähoitopaikkojen riittävyttä voitaisiin arvioida, tulisi saada säännöllisesti tiedot niiden 0-6 vuotiaiden lasten määristä, joiden molemmat huoltajat tai huoltaja, mikäli näitä on vain yksi, ovat ammatissa toimivia.

Työhön osallistumisen esteitä ja työstä pois jäämisen syitä tulisi selvittää. Erityisesti tulisi selvittää, miten päivähoitokustannukset ja verotussäännökset vaikuttavat työstä saatavan palkan ja työssä käymisestä aiheutuvien kustannusten väliseen eroon. Näistä haastateltavien subjektiivisiin käsityksiin perustuvia tietoja tulisi täydentää liittämällä työvoimatilaston pohjalta tulostattaviin virtatilastoihin työvoimaan ja työvoimasta pois siirtyneiden taustatietoja (ikä, koulutus, lasten luku).

Samat mahdollisuudet onnistua työnhaussa ja edetä työssä

Tämän tavoitteeseen liittyviä tilastotietoja saadaan lähinnä työvoimatiedustelun työttömiä koskevista tiedoista sekä työvoimaministeriön työnhakijoita koskevista tiedoista.

Työnhaussa onnistumista kuvaa se, onko saanut työpaikan sitä etsiessään. Erityisen ongelmallista saattaa olla aikaisemmin kotona olleiden naisten paluu työelämään. Työvoimaan siirtyneistä ja tässä vaiheessa työttömiksi jääneistä tulisi saada tarkempia tietoja (esim. ikä, koulutus, perhesuhteet). Jotta voitaisiin tarkemmin vertailla sukupuolten välisiä eroja työttömyyden kohtaannossa, tulisi selvittää eri sukupuolta olevien työttömyyskertojen useutta ja yhteenlaskettua kestoa.

Onnistumista työnhaussa voidaan kuvata sillä, vastaako työtehtävä henkilön ammattitaitoa. Koska ammattitaitoa usein on varsin vaikea määritellä ja todeta, voidaan onnistumista kuvata koulutuksen ja ammatin vastaavuudella. Myös tähän tarkoitukseen tulisi ammattiluokitusta kehitellä edellä esitettyjen suuntaviivojen mukaisesti. Tulisi selvittää, miten tarkoituksenmukaisesti ovat sijoittuneet pääasiallisesti omaa kotitalouttaan hoitavat henkilöt. Tällöin tarvittaisiin tietoja omassa kotitaloudessaan työskentelevien henkilöiden koulutuksesta ja perheen koosta.

Onnistumista työnhaussa ja työssä etenemistä voidaan kuvata myös ammattitaidon ja työstä saatavan palkan vastaavuudella. Tätä voitaisiin selvittää vertailemalla ansiotuloja ja koulutusta. Tällaisia vertailuja olisi mahdollista tehdä tulonjakotilaston pohjalta, mikäli tulonjakotilastoon sisältyisi nykyistä tarkempi koulutustieto ja 12 kuukautta kokopäivätyössä olleita käsiteltäisiin erillisenä ryhmänä.

Yhtäläiset mahdollisuudet työsuhteen säilyttämiseen

Irtisanomisten ja pakkolomautusten syyt tulisi nykyistä tarkemmin selvittää. Epävarmaa kuitenkin on, voidaanko tähän tilanteeseen mahdollisesti liittyvää sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää käytännössä kuitenkaan todeta.

Edelleen tulisi laatia tilastoja ammatista toiseen ja toimialalta toiseen siirtymisestä ja siitä, missä määrin nämä siirtymiset tapahtuvat ammattihierarkian samalla tasolla. Työvoimatutkimuksessa voitaisiin selvittää siirtymisen syitä sekä sitä, ovatko siirtymiset vapaaehtoisia ja liittyvätkö ne uralla etenemiseen vai eivät.

Samanlaiset työolot

Tilastokeskuksen tekemän työolosuhdetiedustelun julkaistavista tiedoista vain osa on sukupuolen mukaan jaoteltu. Sukupuolen mukaisia tietoja saadaan kuitenkin konetauluista. Aineistoa olisi mahdollista käyttää tarkemmin hyväksi sukupuolen välisen tasa-arvoisuuden näkökulmasta käsin. Työolosuhdetiedustelu tulisi suorittaa määrääjain.

Tasa-arvoisuus työttömyyden taloudellisten seurausten suhteen

Työvoimatutkimuksen avulla tulisi selvittää eri sukupuoliin kuuluvien työttömien kokonaistoimeentuloa.

Samanpalkkaisuus

Sukupuolten samanpalkkaisuuden kuvaamiseen ei palkkatilastoissa ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Vaikka monet lähdeaineistot suovat mahdollisuuksia monipuoliseen miesten ja naisten palkkatasoon, palkkausrakenteen, palkkaerojen ja palkkaerojen syiden kuvaamiseen, ei näitä mahdollisuuksia ole juuri osattu käyttää hyväksi. Tulosteiden epäyhtenäisyyden ja heikon vertailtavuuden takia on näiden keskeisten aineistojen käyttö jäänyt vähäiseksi.

Samanpalkkaisuuden kuvauksen yhdenmukaistamiseen ei koko palkkatilastojen puitteissa vielä päästä. Hankalimmin korjattavia puutteita ovat joidenkin keskeisten taustamuuttujien puuttuminen eräistä perusaineistoista sekä tunti- ja kuukausipalkkaisten tilastointiperiaatteiden eroista johtuvat ansiokäsitteiden epäyhtenäisyydet. Helpoiten korjattavia puutteita ovat tietojen tulostus- ja esitystavoissa olevat epäyhtenäisyydet ja heikkoudet.